

נשיא ומייסד
הרב שאול ישראלי זצ"ל

חֵמְדָּה יָמִים HEMDAT YAMIM

פְּרֻשַׁת הַשְּׁבוּעַ כִּי תבוא תשפ"א

זה לא יכול להיות!! זה בהחלט קורה!!!

הרב יוסף כרמל, ראש כולל 'ארץ חמדה'

"קומי אורי פי בא אורף ויכבוד יקנך עליך זרח... שאי סביב עיניך וראי כלם נקבצו באו לך פניך מרחוק יבאו ויבנתך על צד תאמנה... מי אלה קעב תעפיקנה וכיונים אל ארבתיהם... להביא בניך מרחוק כספם וזקהם אתם לשם יקנך אלהיך ולקדוש ישראל פי פארך" (ישעיהו ס' א-ט).

למקרא פסוקי הפטרתנו, מקשה האברבנאל מספר קושיות, נצטט שנים מהן:

* "השאלה הראשונה בסתירה הנמצאת ביעודים האלה וזה כי למעלה ייעד הנביא בנקמת האומות וחרבנם כמו שאמר וילבש בגדי נקם... ישלם חמה לצריו גמול לאויביו, וכאן אמר 'והלכו גוים לאורך ומלכים לנגה זרחד שאי סביב עיניך וראי כולם נקבצו באו לך...' ושאר הכתובים המורים שהאומות יתחברו עם ישראל בתשובתם ותהלות ד' יספרו, והוא סותר לענין הנקמה שזכר..."

* "השאלה השלישית באומרו להביא בניך מרחוק כספם וזהבם אתם, כאילו הנגאלים יצאו מגלותם עשירים בכסף וזהב כמו יוצאי מצרים וזה אי אפשר להאמינו לא בדרך הסברא כי בבוא עליהם צרה וצוקה וחבלי משיח ויתהלכו מגוי אל גוי וממלכה אל עם אחר במדבר העמים איך יסאר בידיהם כספם וזהבם, ועינינו רואות היום בני הגלות שגורשו מארצם שהיו למשיחה ולבוזים ולא דבק בידם מאומה מן החרס".

הקושיות כל כך קשות עד שהאברבנאל מכריז, חד משמעית: "וזה אי אפשר להאמינו לא בדרך הסברא!!!". קושייתו היא כפולה, זה נגד האמונה! כלומר גם מי שמאמין בביאת המשיח לא יכול לצפות למציאות נפלאה שכזו. ועוד, זה גם נגד השכל הישר והמציאות, כפי שהייתה מוכרת לו! (בוודאי אחרי הגירוש הנורא של היהודים מחצי האי האיברי - ספרד ופורטוגל). האברבנאל צדק מאוד עד לדורנו אנו. בזכות אבותינו הקדושים, המציאות השתנתה לחלוטין והנבואה מתגשמת לנגד עינינו בחסדי השם.

נצטט את הפסוקים, נביא בקיצור את דברי הראשונים ואז נשתדל להוסיף בשולי גלימותיהם הרחבות.

קומי אורי פי בא אורף ויכבוד יקנך עליך זרח: (שם א')

לפי תרגום יונתן והרד"ק הציווי קומי אורי מתייחס לירושלים.

לפי אבן עזרא הוא מתייחס לחידוש המלכות (עצמאות) והנבואה.

רבי שלמה אלקבץ, תלמידו ואיש סודו של מרן הבית יוסף רבי יוסף קארו, שילב קריאה זו בתוך שירו המופלא "לכה דודי", שהוא בעצם קריאה לכנסת ישראל - שבת מלכתא - להקים מחדש מדינה יהודית עצמאית בארץ ישראל, שבירתה ירושלים המאוחדת. חזונו של חכמי צפת שעלו ארצה לאחר גירוש ספרד מלא אופטימיות ואמונה בגאולה קרובה (אחישנה). גישה זו שונה לחלוטין מהרוח הנושבת מדברי האברבנאל, שחווה על בשרו את איימי הגירוש האכזרי והנורא.

פי בא אורף, משמעותו לפי הרד"ק בעקבות יונתן: "הגיע זמן ישועתך שהוא לך אורה גדולה".

פי הנה החשך יכסה ארץ ויערפל לאמים ועליך זרח יקנך ויכבודו עליך יראה: (שם ב')

החשך והערפל לפי הרד"ק הם "משל על הצרות" שיבואו רק על העמים האחרים, לעומת האור והשמחה שיהיו לעם ישראל. בשנים האחרונות אנו זוכים לחזות בנס הנפלא של פריחת מדינת ישראל מבחינות רבות, בתוך החושך הנורא ששורר בכל המדינות שמסביבנו.

והלכו גוים לאורף ומלכים לנגה זרח: (שם ג')

הרד"ק קישר נבואה זו לנבואת אחרית הימים המופיעה בתחילת ספר ישעיהו וז"ל: "כמו שאמר והלכו עמים רבים ואמרו לכו ונעלה אל הר ד' ואל בית אלהי יעקב...".

אנו זוכים לראות בימינו, כיצד כל העולם ומנהיגיו, מנסים ללמוד מהצלחותיה של מדינת ישראל בתחומים רבים. (השבוע החל צבא המעצמה הגדולה בעולם, ארה"ב, להפעיל יחידות של "כיפת ברזל").

בינתיים, נזכיר לעצמנו ששום דבר לא מובטח, מוטלת עלינו האחריות להתאחד,

לסלוח אחד לשני ולהגביר אהבה ורעות. הקב"ה אוהב יהודים מאוחדים.

בשבוע הבא בע"ה נמשיך לבאר את הפטרה של השבוע.

לע"נ חברי הנהלת 'ארץ חמדה'

לע"נ מר שמואל וגבי אסתר שמש ז"ל י"ז בסיוון / כי באב	לע"נ מר משה וסרצוג ז"ל כי בתשרי תשפ"א	לע"נ הרב ראובן אברמן זצ"ל ט' בתשרי תשע"ו	לע"נ הרב שלמה מרזל זצ"ל י' באייר תשע"א
לע"נ הרב אשר וגבי סוזן וסרטייל ז"ל ט"ז בכסלו / אלול תש"ף	לע"נ ר' מאיר וגבי שרה ברכפלד ז"ל (שרה - ט"ז בטבת תש"ף)	לע"נ הרב ישראל רוזן זצ"ל י"ג בחשוון תשע"ח	לע"נ מר יצחק טרשנסקי ז"ל כ"ח באדר תשפ"א
לע"נ נועה רבקה בת מלכה ברכה ומשה	לע"נ ר' אליהו כרמל וגבי מלכה טוביע כרמל ז"ל ח' באייר תשע"ו / י"א במנחם-אב תשס"ט	לע"נ גבי מרים שטרן ע"ה נלב"ע ה' באב תשע"ט	לע"נ ר' שמואל כהן ז"ל נלב"ע בשבט תשפ"א
לע"נ יחזקאל וגבי חנה צדיק ע"ה י"א באייר תשע"ו / י"ט בתשרי תשפ"א	לע"נ הנופלים במערכה על הגנת המולדת הי"ד		

Eretz Hemdah

2 Bruriya St. POB 8178 Jerusalem 91080
Tel: 972-2-5371485 Fax: 972-2-5379626

ארץ חמדה, ע"ר

רח' ברוריה 2 ת.ד. 8178 ירושלים 91080
טל' 02-5371485 פקס: 02-5379626

www.erezhemdah.org info@erezhemdah.org

ניתן לקרוא את הדברים גם באתר האינטרנט

חמדת שנת השבע

הרב בצלאל דניאל – ראש תוכנית מורנו מבית 'ארץ חמדה'

חלות השמיטה והיובל בזמן הזה – חלק א'

קדושה ראשונה וקדושה שנייה

קצרה יריעה זו מברר את הנושא המורכב של שמיטה בזמן הזה. להרחבה על כך אתם מוזמנים לעיין [בחינת מורנו](#) העוסקת בנושא מורכב זה.

בשבועות הקרובים נעיין בנקודות מסוימות העומדות בבסיס הדיון הזה והעולות ממנו.

שאלה יסודית אחת העומדת בבסיס הדיון היא השאלה אם הארץ בקדושתה עומדת גם אחרי גלות בית שני. בלשון חז"ל: האם קדושה שנייה (שנתחדשה עם החזרה לארץ ישראל לקראת בנין בית שני) קדושה לשעתה (ולא לאחר מכן) או אף לעתיד לבוא (אחרי חורבן בית שני).

לדעת רש"י (בפירושו למסכת גיטין ל"ו) קדושת הארץ בטלה אחרי חורבן בית ראשון, ובטלה שנית בזמן חורבן בית שני.

לפי הרמב"ם (הלכות תרומות פרק א, ח) הקדושה שקידש יהושע את הארץ בטלה בחורבן בית ראשון, אך הקדושה שקידש עזרא את הארץ אחרי עלייתו ארצה לא בטלה לעולם.

מדוע יש הבדל בין הקדושה הראשונה והשנייה? מדוע קדושת יהושע בטלה בחורבן בית ראשון, ואילו הקדושה שקידש עזרא את הארץ לא בטלה?

הרמב"ם (הלכות בית הבחירה פרק ו הלכה טז) מסביר כך: יהושע קידש את הארץ על ידי כיבוש. אם כך, כאשר הארץ נכבשה מעם ישראל, הכיבוש הראשון בטל, ועמו בטלה הקדושה. עזרא, לעומת זאת, עלה לארץ והחזיק בה (על ידי ההתיישבות). גם אם באו אחרים וכבשו אותה, החזקה זו לא בטלה וממילא גם הקדושה.

הכסף משנה (על אתר) מקשה שלכאורה הדברים מפתיעים. מהו ההבדל בין כיבוש יהושע לבין עליית עזרא? כך או כך, הכיבוש החדש הוציא את הארץ מידי ישראל?

התוספות יום טוב (עדויות פרק ח משנה ו) מציע הסבר לדברי הרמב"ם: בזמן יהושע הקב"ה ציווה לכבוש את הארץ. בזמן החורבן הודיעו לנו הנביאים כי ה' גזר שהארץ תיכבש מידינו. בזמן עזרא עלו לארץ ברשות מלך פרס. באיזו זכות באו אחרים וכבשו מידינו? מכיוון שעזרא עלה ברשות, אין לאחרים זכות לנשל אותנו מאדמתנו, ולכן הקרקע נחשבת כגזולה בידיהם בלבד. קרקע איננה נגזלת, ומאז עליית עזרא היא נחשבת כמי שלא יצאה בדין מידינו.

הדברים עדיין דורשים ליבון וחיזוק. ננסה להוסיף נופך לדברים.

הקב"ה הוציא את עם ישראל ממצרים, וציווה אותם לעלות לארץ ולכבוש אותה. לא הייתה החלטה והסכמה של עם ישראל לעלות ארצה באותה עת. הייתה שמיעה לצו ה'. התורה אף מספרת שחלקים מהעם מיאנו לקיים את צו ה', ולא הגיעו ארצה. עליה זו נכפתה על העם, וכן היציאה מהארץ בזמן החורבן נכפתה על העם. עם ישראל הגיע לארץ מכוח צו אלוקי, ולא מחמת בחירתו להגיע. הכניסה לארץ בצו ה' קידשה את הארץ, וממילא אף הגלות שנכפתה עליהם, שוב בצו ה' על ידי נביאי, הסירה את הקדושה הזאת.

בימי עזרא ונחמיה המצב היה שונה. בזמנם עם ישראל בחר לשוב לארץ הקדושה. הפעם הכניסה לארץ הייתה מכוח הרצון לחזור ולהתחבר לקדושתה. את הבחירה של עם ישראל לקדש את הארץ אין בכוח העמים המגלים (אף אם עשו זאת בשליחותו יתברך!) להפקיע. קדושה זו שעם ישראל מחיל מכוח בחירתם לקדש את הארץ היא קדושה שלא יכולה לסור.

ברוך ה', בדורות האחרונים, מאז תנועות חיבת ציון ובנותיה, ישנה התעוררות גדולה של עם ישראל לשוב לארצנו הקדושה. חובשי כיפות ושאינם, כאחד, מתעוררים ורוצים לשוב אל אדמת קדשנו. מכוח הרצון הגדול הזה אכן זכינו שכמעט כל יהודי המבקש להגיע לארץ הקודש ולחוס בצל השכינה שבארצנו יכול לעשות זאת. דרכנו לעסוק פחות בזכותנו על הארץ, ויותר בחובתנו כלפיה. אנו חווים את החובה להגיע ארצה ולבנות אותה. בעזרת ה', את הקדושה הזו שעם ישראל מחיל על הארץ בדורנו אין אומה ולשון שיכולים להפקיע.

ניתן ליצור קשר עם הכותבים דרך: info@eretzhemdah.org

לעיין שלמה דוד בן זלמן ושרה אבנית ז"ל נלבי"ע סיון תשע"ט	לעיין רבי יעקב ז"ל בן אברהם ועיישה וחנה בת יעיש ושמחה סבג	לעיין גב' לורין הופמן ז"ל	לעיין חיים משה בן קוקה יהודית כהן ז"ל נלבי"ע ז' בתשרי תשע"ה	לעיין סוזי בת עליזה כהן ז"ל נלבי"ע כ"ד בחשוון תשע"ח
לעיין הנופלים במערכה על הגנת המולדת הי"ד				

חֵמְדַּת הַדָּף הַיּוֹמִי

תפילת מוסף בזמן שבת המקדש היה קיים / סוכה דף נג
הרב עקיבא כהנא

כידוע, תפילת מוסף שונה משאר התפילות, שנתקנו לתפילה ותחנונים, וניתן לומר שהן כנגד תפילת האבות (כמו שמשמע מהגמרא ברכות דף כו ע"ב), ולא כנגד הקרבנות, לעומתן תפילת מוסף היא רק כנגד קרבנות (תוספות ברכות דף כו ע"א ד"ה איבעיא).

בדף היומי שאותו נלמד השבוע (סוכה דף נג) מובאת ברייתא שבה מסופר על שמחת בית השואבה, הגמרא אומרת בשם ר' יהושע שבזמן שמחת בית השואבה, לא ראו שינה בעיניהם, שהיו הולכים משמחת בית השואבה ואז לתמיד של שחר, ואחר כך תפילת שחרית, קרבן מוסף ותפילת מוסף.

התשב"ץ (ב, קסא) כותב שמברייתא זו ניתן ללמוד שגם בזמן שבת המקדש היה קיים והקריבו בו קרבן מוסף, בכל זאת התפללו גם תפילת מוסף. הוא כותב שאמנם ברייתא זו מובאת בירושלמי בלשון שונה, ולא כתוב בירושלמי שהתפללו תפילת מוסף, אלא רק שראו את קרבן המוסף, אך עדיין מהמקור שלפנינו בבבלי ניתן ללמוד כך.

הוא כותב שברור אמנם שהנוסח היה שונה בזמן שבת המקדש היה קיים, כמו למשל שהיום אנחנו מתפללים על כך שבת המקדש יבנה, ואז היו מתפללים על כך שלא יחרב. אלא שעקרונית היו מתפללים תפילת שחרית ומוסף גם בזמן שבת המקדש היה קיים.

במשנה במסכת תענית (פרק שלישי) מוזכרת כמה וכמה פעמים תפילת מוסף, זאת גם בהקשר של "מעמדות" שהיו מתכנסים ישראל ומתפללים בזמן שבת המקדש היה קיים, **הרמב"ם (פירוש המשניות שם) מפרש** שאין הכוונה לתפילת מוסף המוכרת לנו שהיא כנגד תפילת מוסף, אלא לתפילת מוסף אחרת שאנשי המעמדות היו מתפללים באותו הזמן. **לדבריו** אין משם ראייה לגבי קיום תפילת מוסף בזמן שבת המקדש היה קיים. **והשפת אמת (שם) אכן מביא** מישהו שמוחק תפילת מוסף מהמשניות שם.

ראייה נוספת היא מתוספתא (ברכות פרק ג הלכה ג ליברמן) "המתפלל תפלת המוספין בין משקרב תמיד של שחר בין עד שלא קרב תמיד של שחר יצא", שם משמע שגם בזמן קיום בית המקדש התקיימה תפילת מוסף, שהרי מדובר על קרבן התמיד.

סיכום: ישנן כמה ראיות לקיום תפילת מוסף גם בזמן שבת המקדש היה קיים, וכפי שכתב התשב"ץ התפילה היתה בעלת נוסח שונה מימינו.

ניתן ליצור קשר עם הכותבים דרך: info@eretzhemdah.org

אֶרֶץ אֶגְדָּה

הרב מרדכי הוכמן

אל תקשו לבבכם כמריבה

בפרשת חוקת מסופר שמושה ואהרון הצטוו לדבר אל הסלע כדי שהסלע ייתן את מימיו, ואילו משה היכה בסלע פעמיים ואז יצאו מים, ולכן ד' העניש את משה ואהרון ולא הכניסם לארץ ישראל. ויש לברר, אם רק דיבור היה אמור להוציא מים מן הסלע, לכאורה לא היה הסלע צריך לתת מים ואפילו יכה אותו משה כמה פעמים. ואם גם הכאה במטה יכולה היתה להוציא מים מן הסלע, לכאורה היה הסלע צריך להוציא את מימיו כבר בהכאה הראשונה ומדוע היכה בו משה פעמיים? הרמב"ן דן בכך והזכיר בדבריו פירוש שמושה כעס על העם ובכעסו לא הצליח לכוון את הכוונה הראויה כשהכה בפעם הראשונה בסלע, ולכן הוצרך להכות בסלע פעם שניה ולכוון אז את הכוונה הראויה. הרמב"ן דחה הסבר זה משום שלדעתו לא משמע כך מהכתוב. ולדעתו משה היה אמור להכות בסלע פעם אחת כפי שהיכה בעבר (כמסופר בפרשת בשלח), אלא שמושה חשש שלא בצדק שמא כעת הכאה אחת לא תוציא מים ולכן היכה פעמיים, וזה היה חטאו. אמנם לולי דברי הרמב"ן נראה שמושה היה צריך לדבר אל הסלע, ולא להכות בו. וכן משמע בילקוט שמעוני, וכדלקמן.

הסבר ילקוט שמעוני

וז"ל ילקוט שמעוני (חקת רמז תשסג):

"וַיְדַבֵּרְתֶם אֶל הַסֵּלַע. והכיתם לא נאמר, אמר לו, כשהנער קטן רבו מכהו ומלמדו, כיון שהגדיל בדבור הוא מיסרו, כך אמר הקדוש ברוך הוא למשה כשהיה סלע זה קטן הכית אותו – וְהִכִּיתָ בְּצוּר. אבל עכשיו וַיְדַבֵּרְתֶם אֶל הַסֵּלַע שנה עליו פרק אחד והוא מוציא מים מן הסלע..."

ילקוט שמעוני מתייחס אל הסלע שהוציא את מימיו בשנה הראשונה לצאת בני ישראל ממצרים (בפרשת בשלח), בתור נער קטן שרבו מכהו כדי לחנכו. ומתייחס אל הסלע שמוזכר בפרשת חוקת, בשנה הארבעים לצאת בני ישראל ממצרים, בתור אדם מבוגר שמקבל תוכחה בדבור. קשה לקבל את הדברים כפשוטם, שהרי לא שייד להתייחס לסלע ממש בתור נער קטן או אדם מבוגר. ונראה לפרש שההתייחסות אל הסלע משמשת כאן בתור מראה המשקפת לבני ישראל את מצבם ואת אופן העבודה הנדרש מהם. כשבני ישראל יצאו ממצרים היה כל אחד מהם כמו נער קטן בלימוד דרכי השגחת ד' בעולמו, ואילו כעבור ארבעים שנה היה כל אחד מהם כמו אדם מבוגר שכבר מכיר את דרכי השגחת ד'. ודבר זה משפיע על אופן ומדרגת התפילה שנדרשת מהם, וממילא גם על האופן שמה אמור להוציא עבורם מים מן הסלע. לפרשנות הזו של ילקוט שמעוני יש סיוע מספר תהילים, וכדלקמן.

אַרְבַּעִים שָׁנָה אֶקוּט בְּדוֹר

במזמור זה בספר תהילים פותח המשורר בבקשה לשבח את ד': "לְכוּ נְרַנְנָה לַד' נְרִיעָה לְצוֹר יִשְׁעֵנוּ...". ובהמשך המזמור הוא אומר: "אל תקשו לבבכם במריבה פיוס מסה במדבר: אֲשֶׁר נִסּוּנִי אֲבוֹתֵיכֶם בְּחֲנוּנֵי גַם רָאוּ פְעָלֵי: אַרְבַּעִים שָׁנָה אֶקוּט בְּדוֹר וְאָמַר עִם תִּגְעִי לִבִּי הֵם וְהֵם לֹא יָדְעוּ דְרָכָי". המשורר מספר שבמי מריבה בני ישראל הקשו את לבבם, ומספר שבמשך ארבעים השנה שהיו במדבר הקב"ה התקוטט עם בני ישראל. קשה להבין את התיאור הזה - שהקב"ה מתקוטט עם בני ישראל - כפשוטו. וכבר נאמר בספר איוב (לה, ו-ז): "אִם חֲסָאתָ מִה תִּפְעַל בּוֹ וְרַבּוֹ פִּשְׁעֶיךָ מִה תַּעֲשֶׂה לוֹ: אִם צְדָקָתָ מִה תִּתֵּן לוֹ אוֹ מִה מִיָּדְךָ יִקַּח:" וביאר שם המלבי"ם שחטאיו של האדם או צדקותיו אינם פועלים שינוי בבורא: "וכל מה שנאמר שד' כועס או מתעצב ע"י מעשי בני אדם, כל זה נאמר לפי ערך המקבלים, לא שיהיה ח"ו שום הפעלות ושינוי למעלה כנודע". לפיכך צריך להבין שד' לא התקוטט במשך ארבעים השנה עם בני ישראל, אלא שכך התפרשו הדברים על ידי בני ישראל. כאשר בני ישראל נתקלו בבעיה של מחסור במים או מאכל וכדו', התפרשו המאורעות על ידם כאילו ד' מתקוטט עימם, ולפי חשיבה ילדותית זו הם פעלו. התגובה הילדותית למריבה היא הקשיית הלב והרצון להתקוטט בחזרה. קשה להתקוטט באופן ישיר עם ד' משום שהוא בלתי נראה, ולכן בעת מחסור במים או באוכל וכדו' בני ישראל היו רגילים לבוא ולהתקוטט עם נציגיו שהם משה ואהרון, ולבוא אליהם בתרעומת ובתלונות על המחסור במים או באוכל וכדו'. בשנה הראשונה לצאת בני ישראל ממצרים הם היו במדרגת נערים שקשה להם להתגבר על כעס, וד' רצה ללמד את בני ישראל שגם אם הם אינם יכולים להשתחרר מהרגשת הכעס שיש להם כלפי ד', הם צריכים לבוא בתפילה לד' גם כאשר הם כועסים עליו, וכדלקמן.

הוצאת המים הראשונה בפרשת בשלח

בפרשת בשלח מסופר (שמות יז, א-ב):

"וַיִּסְעוּ כָּל עַדְת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִמִּדְבַּר סִין לְמִסְעֵיהֶם עַל פִּי ד' וַיַּחֲנוּ בְּרִפְדִים וַאֲיִן מִים לְשִׁתָּת הָעָם: וַיִּרְב הָעָם עִם מֹשֶׁה וַיֹּאמְרוּ תִּנּוּ לָנוּ מִים וְנִשְׁתֶּה וַיֹּאמֶר לָהֶם מֹשֶׁה מִה תִּרְיִבוּן עִמָּדֵי מִה תִּנְסוּן אֶת ד':"

הקב"ה מתאוה לתפילתם של צדיקים, ולכן הוא מביא עליהם קשיים, וכן אמרו (יבמות דף סד, א) שאבות ואמהות האומה היו עקרים מפני שהקב"ה מתאוה לתפלתן של צדיקים. אור החיים פירש שד' מנע מבני ישראל את המים משום שרצה שבני ישראל יתפללו אליו משום שהתפילה היא "עיקר גדול באמונה ובהשלמת הנפש". ואילו בני ישראל התעקשו שלא להתפלל משום שלדעתם המוטעית אם ד' הוציאם ממצרים הוא צריך לספק את כל צרכיהם בלא תפילה, ואם לפתע אין להם מים סימן הדבר שד' עזב אותם. כשד' ראה שבני ישראל מסרבים להתפלל אליו והם ממשיכים לריב עם משה, הוא ציווה את משה להוציא מים באמצעות הכאה במטה (שמות יז, ה-ו):

"וַיֹּאמֶר ד' אֶל מֹשֶׁה עֲבֹר לִפְנֵי הָעָם וְקַח אֶתֶּךָ מִזְקָנֵי יִשְׂרָאֵל וּמִטֶּבֶד אֲשֶׁר הִכִּיתָ בוֹ אֶת הַיָּאֵר קַח בְּיָדְךָ וְהִלַּכְתָּ: הֲגִי עִמָּד לְפָנֶיךָ שֵׁם עַל הַצּוֹר בְּחֶרֶב וְהִכִּיתָ בַּצּוֹר וַיִּצְאוּ מִמֶּנּוּ מִים וְשָׁתָה הָעָם וַיַּעֲשׂ בֶּן מֹשֶׁה לְעֵינָי זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל:

משה הצטווה להראות לעם שהוא נוטל עימו רק כמה מזקני ישראל, ולהוציא את המים בהכאה רק לעיני הזקנים האלו. ד' רצה ללמד את העם שגם כאשר אדם נמצא במצב של כעס על ד' והוא אינו יכול להתפלל אליו בתחנונים, הוא יכול להתפלל אליו בתביעה, וההכאה במטה מסמלת תפילה בסגנון של תביעה. תפילה שכזו אינה לכתחילה, ולכן היא לא נעשתה לעיני כל העם, ואפילו לא לעיני כל זקני ישראל. משה הצטווה לקחת עימו רק כמה מזקני ישראל שאותם ראה משה כמתאימים להבין את המצב המורכב, שמדובר בתפילה שהיא בסגנון שאינו לכתחילה. וזקני ישראל שראו זאת, היו אמורים ללמד את שאר הזקנים ואת העם שגם כאשר הם כועסים על ד', הם יכולים לבוא אליו ולהתפלל בסגנון של תביעה, ופעמים שגם תפילה בסגנון שכזה מתקבלת. וכפי שמצאנו בתלמוד (ברכות דף לא, ב): שחנה הטיחה דברים כלפי מעלה וכן אליהו הטיח דברים כלפי מעלה, ובכל זאת הם נענו בתפילתם. ואמנם המתפלל בסגנון כזה עלול להיענש, וכפי שמסופר (תענית דף כה, א) על האמורא לוי שהתפלל להורדת גשמים והטיח דברים כלפי מעלה ואמר: "רבונו של עולם! עלית וישבת במרום ואין אתה מרחם על בניך", ואמנם בקשתו נענתה וירדו גשמים, אך הוא נענש על סגנון תפילתו ולכן נהיה צולע.

הוצאת המים השנייה בפרשת חוקת

הקב"ה ציפה שבמשך ארבעים שנות הנדודים של בני ישראל במדבר הם ישכילו להבין שהקשים שהם נתקלים בהם לא נשלחו אליהם על ידי הקב"ה כי הוא רוצה לריב עימם, אלא משום שהוא רוצה שיתפללו אליו, ומשום שפעולת התפילה אל בורא העולם מרוממת את האדם המתפלל.

כאשר הקב"ה מנע מהם את המים בשנה הארבעים, הוא ציפה שכל אחד מהם יתפלל אליו תפילה ראויה בסגנון שמנסה למצוא חן בעיני הקב"ה, בסגנון של תחנונים. אולם בני ישראל סירבו להתפלל אפילו בסגנון של תביעה. הם העדיפו שהצדיקים משה ואהרון יתפללו עבורם, ולכן הם התקיפו אותם. ואמנם כעת בשנת הארבעים 'שם שמים' כבר היה שגור בפייהם של ישראל בעת שהם התלוננו: "וַיִּרְב הָעָם עִם מֹשֶׁה וַיֹּאמְרוּ לֹא אֵלֵינוּ בָּנוּעַ אֲחֵינוּ לִפְנֵי ד': וְלָמָּה הִבַּאתֶם אֶת קֶהֱל ד' אֶל הַמִּדְבָּר הַזֶּה...". בני ישראל כבר היו בוגרים דיים כדי להבין שגם בעת צרתם ד' נמצא בקרבם, וכפי שהם מתלוננים על משה ואהרון: "וְלָמָּה הִבַּאתֶם אֶת קֶהֱל ד' אֶל הַמִּדְבָּר". לפי ראייה בוגרת זו הם גם היו מסוגלים להתפלל בעצמם תפילה ראויה אל ד'. אך הם סירבו והעדיפו לנהוג כנערים קטנים שמעדיפים שהצדיקים משה ואהרון יתפללו עבורם, ולכן הם באו והתקוטטו עימם. ד' רצה שמה יראה להם כיצד מתפללים תפילה ראויה. ולכן הוא ציווה אותם להקהיל את כל העדה ולקחת את המטה, אך לא להכות בו אלא לדבר אל הסלע.

שילוב של תורה ותפילה

ילקוט שמעוני פירש שהדבור אל הסלע משמעותו לשנות עליו פרק אחד. ונראה לפרש את הדברים לפי האמור בליקוטי מוהרן (תורה א): "דע כי ע"י התורה נתקבלים כל התפילות וכל הבקשות שאנו מבקשים ומתפללים. והחן והחשיבות של ישראל נתעלה ונתרומם בפני כל מי שצריכין הן ברוחני הן בגשמי". ונראה שתחילה היה אמור משה לשנות לפני הסלע פרק אחד של תורה, ואחר כך היה משה צריך לבקש מדי בלשון תחנונים שיוציא לעם ישראל מים מן הסלע. ונראה שיפרק אחד של תורה מרמוז לפרק של הלכות מן התורה שבעל פה, שהיא חביבה אצל הקב"ה יותר מאשר התורה שכתב שנתן לעם ישראל. ואחר שמושה ימצא חן בעיני ד' באמצעות העמל שלו בתורה שבעל פה ממילא תמצא חן בעיני ד' גם בקשתו להוציא מים מן הסלע.

משה התבקש לעשות פעולות אלו לעיני כל ישראל, משום שזהו סגנון תפילה שהוא לכתחילה והוא נדרש מכל אחד מבני ישראל שהיו כעת בשנת הארבעים במצב של בוגרים. כעת הם היו מסוגלים להתגבר על כעסם, ולהתבונן ולהפנים שדי' מנע מהם את המים משום שהוא מתאווה לתפילתם. וכאשר משה היה מתפלל בסגנון תפילה זה לעיני כל ישראל, הם היו מבינים שדי' דורש מהם לפעול בעצמם כמו משה, ולהתפלל בעצמם בסגנון שכזה. משה הצטווה לקחת עימו את המטה משום שהמטה מזכיר את האופן שבו הוא הוציא מים בשנה הראשונה לצאתם ממצרים. ואף שבשנת הארבעים בני ישראל היו בגדר בוגרים, הרי היו אז בקרבם גם נערים שקשה להם להתעלות על כעסם, והמטה מרמז לאותם נערים שהם יכולים להתפלל אל ד' גם מתוך כעס. אמנם משה הצטווה לדבר אל הסלע, כדי להראות לכלל הצבור שהיו בוגרים כיצד דיבורי התורה פועלים כמו המטה, והם עוזרים לתפילה שנאמרת לאחריהם למצוא חן בעיני ד'.

הטעות של משה ואהרן

משה ואהרן טעו בטעותו של שמואל שראה את אליאב בן ישי וטעה וסבר שהוא מתאים למלך, ודי' אמר לו: "הֲאֵדָם יִרְאֶה לְעֵינַיִם וְדִ' יִרְאֶה לְלֵבָב" (שמואל א טז, ז). משה ואהרן שפטו לפי מראה עיניהם שבני ישראל נמצאים במצב של כעס ומרירות קשים שהם לא מסוגלים להתעלות מהם, ולפיכך לא מתאים להציג בפניהם סגנון תפילה של תחנונים, שמשלב לימוד פרק של תורה ולאחריו תפילה. ולפי טעותם של משה ואהרן צריך להציג בפני ישראל סגנון תפילה שבא מתוך כעס ומתוך תביעה, ושההכאה במטה מסמלת אותו. ואמנם משה כבר הוציא מים מן הסלע באופן שכזה בשנה הראשונה, אלא שהוא הציג אז את סגנון התפילה הזה רק בפני כמה מזקני ישראל, ואותם זקנים היו אמורים ללמד את הסגנון הזה את שאר ישראל, ומשה ראה שהזקנים לא הצליחו במשימתם, ולא הצליחו ללמד את בני ישראל את הסגנון הזה. ולפיכך טעו משה ואהרן לומר שכעת צריך לחזור ללמד את הסגנון הזה אלא שכעת צריך לעשות זאת בפני כולם, ולכן הוא הקהיל אותם והיכה בפניהם בסלע במטה, וזהו סגנון תפילה של תביעה.

אך מכיוון שדי' רצה שיתפללו אליו כעת בסגנון של תחנונים הוא לא הוציא בתחילה מים כאשר משה היכה בסלע. משה הבחין בכך, אך הוא רצה ללמד את העם שגם אם תפילה לא התקבלה תכף ומיד, לא צריך להתייאש מכך אלא צריך לחזור ולהתפלל (כמבואר בברכות דף לב, ב). ולפיכך משה חזר והיכה בסלע. וכיוון שמושה הרבה בתפילה להוצאת מים מן הסלע תפילתו התקבלה ואפילו שלא נעשה בסגנון הראוי אלא בסגנון של תביעה. אמנם כיוון שמושה ואהרן המרו את פי ד', ולימדו את בני ישראל סגנון תפילה אחר מסגנון התפילה שאותו התבקשו ללמד לפיכך הם נענשו ולא נכנסו לארץ ישראל.

מבחן הבררות של בני ישראל

כאמור לעיל, "הֲאֵדָם יִרְאֶה לְעֵינַיִם וְדִ' יִרְאֶה לְלֵבָב", ד' ראה וידע שבני ישראל מבוגרים דיים ומסוגלים כבר להתפלל בסגנון של תחנונים שמשלב גם הקדמה של פרק של תורה לפני תפילתם. ואכן בהמשך פרשת חוקת מסופר שפעם נוספת ד' מנע מבני ישראל מים, אך כעת הם לא פנו במרירות אל משה אלא באו אליו, והוא הורה להם להתפלל אל ד' מתוך שמחה ושירה, והם נענו לו (במדבר כא, טז-יח):

"וּמִשֶׁם בְּאֵרָה הוּא הַבְּאֵר אֲשֶׁר אָמַר ד' לְמֹשֶׁה אֲסַף אֶת הָעָם וְאֶתְנֶה לָהֶם מַיִם: ס אֲזִי יִשְׂרָאֵל אֶת הַשִּׁירָה הַזֹּאת עָלַי בְּאֵר עֲנֵנוּ לָהֶ: בְּאֵר חֲפְרֹה שְׂרִים כְּרוּהָ נְדִיבֵי הָעָם בְּמִשְׁעַנְתָּם וּמִמְדְּבַר מִתְנַה..."

המדרש מרמז שגם כאן נעשתה התפילה מתוך שילוב של תורה, ומה שנאמר שנדיבי העם כרו את הבאר הזו "בְּמִחְקָק בְּמִשְׁעַנְתָּם", משמעותו מתוך הזכרה בפה של חוקי התורה, וכך מבאר מדרש תהלים (שוחר טוב; בובר א, כא): "ומשענתך, זו התורה, שנאמר במחוקק במשענותם".

ונמצא כאשר ילקוט שמעוני אומר שמושה התבקש שלא להכות בסלע אלא לשנות עליו פרק של תורה, הוא מגלה לנו שמה שהתרחש בהמשך פרשת חוקת, שבני ישראל הוציאו מים מן הסלע באמצעות לימוד פרק של תורה "בְּמִחְקָק בְּמִשְׁעַנְתָּם", היה אמור להתרחש כבר לפני כן. ומשום שלאחר ארבעים שנה במדבר בני ישראל היו כבר מבוגרים דיים כדי להשכיל שאם הגיע זמן קשה, ד' שולח להם אותו כדי שיתפללו אליו שלא מתוך מרירות. וכדי שתפילתם תמצא חן בעיניו צריך להקדים לה פרק של תורה.

ואכן לאחר שישראל עברו את מבחן הבררות הזה, ועברו אותו בהצלחה מרובה משום שהתפללו גם מתוך שמחה ושירה, הם קיבלו אישור להיכנס לארץ ישראל, ומלחמתם הראשונה היתה מול סיחון שמנע מהם כניסה לארץ.

רעיון זה אומר גם המשורר בתהלים כאשר הוא מקדים ואומר: "לְכוּ נְרַנְּנָה לַד' נְרִיעָה לְצוֹר יִשְׁעֵנוּ... "אל תקשו לבבכם בְּמַרְיָבָה כִּיּוֹם מִסָּה בְּמִדְבָר: ". כלומר, גם אם הגיע זמן קשה, רק לשמוח יש, ולהתפלל לד' מתוך שמחה וכפי שעשו ישראל שהעלו את באר המים מתוך שירה. והוא מבקש שלא להיות קשי לב וכפי שהיו ישראל במי מריבה.

לע"נ אמו"ר רחל בת ר' בנימין בונים ע"ה

שו"ת במראה הבזק

(מתוך ח"ד)

Montevideo, Uruguay

מונטווידיאו, אורוגוואי
מרחשוון, ה'תשנ"ו

זיכוי גט לאשת איש שחיה עם גוי

שאלה

יהודי בשם פלוני חי כיום עם גבי בשם אלמונית. פלוני זה היה נשוי לפני שנים רבות עם אשה אחרת והתגרשו בגירושין אזרחיים בלבד. כיום גרה אישה זו במדינה אחרת ונשואה לגוי. יש בן מנישואין אלו. האם במקרה זה שאשתו של פלוני גרה עם גוי במדינה אחרת ניתן לקיים "זיכוי גט", ובכלל אודה לכם על תשובה כללית בנושא, באילו מקרים פועלים באמצעות זיכוי גט וכיצד?

תשובה

- זיכוי גט יתכן רק במקרים יוצאי דופן הקשורים לחשש עיגון האשה או האיש, כאשר אין מוצא אחר, וכידוע לכבודו, רק בית-דין שהוסמך לכך רשאי לטפל בענינים כגון אלה. לשם לימוד המקורות נציין את המקרים הבאים:
- היה הבעל מומר, הרי הוא יכול, לדעת חלק מן הראשונים לזכות לה גט שלא על דעתה, שאנו יודעים, שזכות היא לה להתגרש, שהרי היא שונאת אותו (רש"י בתשובה, מובאת בבית יוסף "אבן העזר" סי' קמ, "תרומת הדשן" סי' רכז, רמ"א שם סי' קמ, ה בשם יש אומרים). ויש מן הראשונים שמחמירים וסוברים, שאין המומר יכול לזכות לה גט שלא על דעתה, אפילו שהיא תובעת להתגרש (תשובה מוהר"ם, מובאת אצל מהרי"ל סי' ק, רמ"א סי' קמ, ה).
 - באשר לאשה מומרת, כתבו פוסקים שהבעל יכול לזכות לה גט על-ידי אחר לפי שזכות היא לה להתגרש, שוודאי היא מזנה, ומוטב שתזנה פנויה ולא אשת איש ("תרומת הדשן" סי' רלז ובפסקים רנו, רמ"א שו"ע אבן העזר סי' קמ, ה ובסי' א, י) יש מחמירים אף בזה (מהרי"ק שורש קמא).
 - אשה שנאסרה על בעלה, כגון שזינתה, יש מן הראשונים שכתבו, שיכול לזכות לה גט כי מכיוון שנאסרה על בעלה, זכות היא לה שתצא מתחת ידו (רש"י בתשובה מובאת ב"בית יוסף" "אבן העזר" סי' קמ וברמ"א סי' קמ, ה). ויש שמחמירים בזה אומרים שאפשר שחוב הוא לה, לפי שכל זמן שהיא אשת איש אין נוהגים בה מנהג הפקר (שו"ת מהרי"ק שורש קמא רמ"א שם סי' קמ, ה, שו"ת "נודע ביהודה" (מהד' קמא סי' צב וסי' ע).

לעיון נוסף ראה "אוצר הפוסקים" לשו"ע "אבן העזר" סי' א, י.

בשם צוות המשיבים ובברכת התורה,
הרב משה ארנרייך הרב יוסף כרמל
ראשי הכולל

חברי הועדה המייעצת:
הרב זלמן נחמיה גולדברג
הרב נחום אליעזר רבינוביץ
הרב ישראל רוזן

ניתן ליצור קשר עם הכותבים דרך: info@eretzhemdah.org

מתפללים לרפואתם השלימה של:

טל שאול בן יפה גדעון בן רחל רבקה רינה בת גרונה נתנה יוסף חילי בן רחל	ניר רפאל בן רחל ברכה חנן הראל הכהן בן דרורה מאירה בת אסתר חוה רַאנְלָה בת פֵּיילָא בתוך שאר חולי עם ישראל	ישראל בן רבקה אריה יצחק בן גאולה מרים נטע בת מלכה אילנה בת עליה
---	---	--

הספר משטר ומדינה בישראל על פי התורה (4 כרכים) מאת הרב נפתלי בר אילן,
יצא לאור בעריכה חדשה בהוצאת מכון "ארץ חמדה"
הספר מתמודד עם אתגרי השעה הניצבים בפני המדינה היהודית העצמאית ע"י ניתוח וביור מקיפים במקורות.
בין הנושאים הנדונים - משטר דמוקרטי ומלוכני, שלטון החוק, הפרדת רשויות, ביקורת שיפוטית, טוהר השלטון,
מדיניות פיסקלית ומוניטרית, שירותי רווחה, סל תרופות, איכות הסביבה, משפט בינלאומי, אמנת ג'נבה,
כבוד האדם וחירותו, פיתוח האישיות, זכויות אזרח ועוד ועוד.
זכה בפרס הרב קוק ובפרס הרב ישראלי של מכון ארץ חמדה.

לרכישה